

УДК 373.2.091:614.8]“364”

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-105-1-90-101>

БЕЗПЕКА ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

О. Г. Косенчук

ORCID 0000-0002-1733-5937

О. О. Стягунова

ORCID 0000-0001-7374-9686

У статті актуальне в період воєнного стану питання безпеки розглядається як першочергова потреба людини. Авторами охарактеризовано зміст поняття «безпека освітнього простору закладу дошкільної освіти». Проаналізовано особливості організації безпечного освітнього простору ЗДО в період воєнного стану як створення особливих умов, що запобігають будь-яким видам фізичної, психологічної, інформаційної, соціальної, моральної, матеріальної небезпеки всіх учасників освітнього процесу, забезпечують захищеність від негативних впливів та створюють комфортність для життя і розвитку особистості. Визначено, що безпека в освітньому просторі ЗДО включає в себе психологічний, фізичний та інформаційний компоненти. Охарактеризовані основні умови організації безпечного освітнього простору в ЗДО: передбачення небезпеки, запобігання небезпеці, автоматизм дій у разі небезпеки.

Робота містить аналіз досвіду закладів освіти Ізраїлю, який слід враховувати для забезпечення безпеки учасників освітнього процесу ЗДО України. Акцентовано увагу на важливості інформаційної безпеки дітей як компоненту безпечного освітнього простору. Визначено підходи та стратегії щодо організації безпечного освітнього простору в ЗДО: вибір доцільного формату та режиму роботи, посилення пропускового режиму, дотримання принципів універсальності, підтримка сприятливого психологічного клімату та психологічний супровід, виключення негативного інформаційного навантаження на дітей, оновлення напрямів партнерської взаємодії з батьками вихованців, організаційно-методичний супровід тренувань та навчання персоналу. Сформульовано основні напрямки підготовчої роботи щодо організації безпечного простору ЗДО в умовах воєнного стану. Визначено поняття укриття, безпечні локації та охарактеризовано особливості їх організації та обладнання.

Ключові слова: освітній простір, безпека, освітній процес, учасники освітнього процесу, заклад дошкільної освіти, воєнний стан, укриття.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Педагогічні колективи закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО) України продовжують впевнено тримати свій освітній фронт у важких умовах війни, набувають унікального педагогічного досвіду, перебувають у постійному пошуку нових освітніх підходів, ефективних педагогічних й інформаційних технологій та беруть на себе новий рівень відповідальності за майбутнє країни. Освітній процес зазнав змін не лише в змісті й формах дошкільної освіти, а й в умовах організації з огляду на безпекову ситуацію.

Організація освітнього процесу в ЗДО на зараз регламентована не лише Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», а й Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Громади самостійно приймають рішення про режим функціонування ЗДО в залежності від близькості розташування до зони ведення бойових дій та загроз артобстрілів. Тож багато закладів змінили режим роботи, окремі припинили освітній процес зовсім, деякі змінили можливість надання освітніх послуг на можливість надання волонтерської допомоги внутрішньо переміщеним особам.

У разі збереження можливості надання закладом освітніх послуг та враховуючи реалії українського сьогодення, кожен учасник освітнього процесу має володіти інформацією щодо захисту життя і здоров'я та докладати максимум зусиль для створення безпечного середовища як в умовах воєнного стану, так і в будь який інший період. Найактуальнішими стають питання організації безпечного освітнього простору для перебування в закладі як здобувачів дошкільної освіти, так і персоналу ЗДО, і в разі потреби – батьків вихованців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Безпека завжди розглядалася як першочергова потреба людини. А. Маслоу в своїй теорії після задоволення фізіологічних потреб у їжі, воді, сні тощо ставить на перший план саме потребу в безпеці. А життя, на його думку, знаходиться на вищому рівні потреб (Maslow, 1954, с. 98). Тому проблема безпеки в різноманітних сферах діяльності людини, в тому числі й освітній, є завжди актуальною.

В соціокультурній теорії особистості К. Хорні виділяє дві потреби дитинства: потреба в задоволенні і потреба в безпеці. Психолог вбачає, що потреба в безпеці є головною в розвитку дитини. В цьому періоді розвитку

важливо бути коханим, бажаним і захищеним від небезпеки і ворожого світу (Horney, 2012 с. 129).

Безпека особистості в освітньому просторі проаналізована в роботах Ю. Гопкало, Л. Смольської, Т. Цюман, Н. Бойчук, Н. Кириленко, Т. Кузьміч; компоненти психологічної безпеки розглядали Ю. Гопкало, В. Горленко, О. Лазорко, Н. Сосновенко, О. Шелевер, В. Фізер; інформаційна безпека – напрямок досліджень В. Годлевської, А. Кабанцевої, Н. Кириленко, Н. Кухарської, О. Панченка.

Проведений аналіз наукової літератури показав, що дослідники здебільшого проводять наукові розвідки щодо безпеки особистості в освітньому просторі закладів загальної середньої, вищої та професійної освіти, залишаючи заклади дошкільної освіти поза увагою, або розглядаючи окремі питання.

До 2022 року – періоду початку повномасштабної військової агресії – проблема безпечного простору ЗДО розглядалася в аспектах безпеки життєдіяльності (Т. Андреева, О. Долинна, Л. Загоруйко, А. Іванчук, Л. Карнаух, О. Карпенко, Т. Коломоєць, І. Луценко, Л. Макаренко, А. Назарчук, І. Панченко, К. Щербакова, В. Цигода та ін.), психологічного комфорту та подолання небезпечних соціальних чинників як дискримінації, булінгу (А. Богуш, О. Добош, Л. Карнаух, О. Козлюк, Б. Мажец).

В ракурсі нашого дослідження є цікавою робота М. Чепіль, де представлено аналіз поняття «безпека» та результати опитування вихователів ЗДО Львівщини щодо факторів забезпечення особистої безпеки. Дослідниця акцентувала увагу на чинниках, які становлять загрозу безпеці людини і держави, виділила першочерговим завданням особисту безпеку працівників, дітей, виховання у них культури безпечної поведінки в різних життєвих ситуаціях (Чепіль, 2012, с. 60).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Проблема безпеки освітнього простору в закладі дошкільної освіти в період воєнного стану не є популярним предметом наукових досліджень. Питання регулюється нормативними документами, які часто є спільними для всіх закладів освіти, не враховуючи специфіку дитячих садків. На зараз є потреба в акцентуванні уваги щодо визначення компонентів безпечного освітнього простору в умовах воєнного стану саме закладів дошкільної освіти, аналізі їх змісту, алгоритмізації дій учасників освітнього процесу в ситуаціях загрози життю і здоров'ю.

Мета статі – проаналізувати особливості організації безпечного освітнього простору в закладі дошкільної освіти в період воєнного стану, визначити та охарактеризувати його основні компоненти.

Виклад основного матеріалу. Перший крок організації безпечного освітнього простору в ЗДО – визначити всі ті ризики, проблеми, труднощі та перешкоди, що зменшують відчуття захищеності в учасників освітнього процесу, є небезпечними чи не відповідають критерію «безпечний». Цілком очевидно, що першим поняттям, що потребує узгодження та конкретизації, є поняття, пов'язане з відповідями на питання: «Що таке безпека в освітньому просторі?».

Закон України «Про повну загальну середню освіту» визначає безпеку в освітньому просторі як сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди (Закон України № 463-IX, 2020, с. 1). Т. Цюман і Н. Бойчук безпечний освітній простір визначають як простір з безпечними умовами навчання та праці, комфортною міжособистісною взаємодією, яка сприяє емоційному благополуччю учасників освітнього процесу; як простір вільний від будь-яких проявів насильства і де достатньо ресурсів для запобігання цим негативним явищам, а також де дотримуються права і норми фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки (Цюман, Бойчук, 2018, с. 10).

Ми розглядаємо безпечний освітній простір закладу дошкільної освіти (далі – БОП ЗДО) як сукупність умов, що запобігають будь-яким видам фізичної, психологічної, інформаційної, соціальної, моральної, матеріальної небезпеки всіх учасників освітнього процесу, забезпечують захищеність від негативних впливів та створюють комфортність для життя і розвитку особистості. Отже, поняття «безпека в освітньому просторі ЗДО» включає в себе психологічний, фізичний та інформаційний компоненти.

До основних умов організації БОП ЗДО можна віднести такі:

- передбачення небезпеки – уміння розпізнавати небезпечні ситуації, передбачати наслідки своїх дій, оцінювати ризики;
- запобігання небезпеці – уміння діяти так, щоб не потрапляти і не створювати небезпеки, вживання запобіжних заходів (встановлення охоронної сигналізації, проведення необхідних навчань і тренування тощо);
- автоматизм дій у разі небезпеки – фізична і психологічна готовність діяти у небезпечній ситуації, що дозволяє не розгубитися; знання основного алгоритму дій при різних ситуаціях; уміння взаємодіяти з рятувальними службами та правильно використовувати рятувальне спорядження та обладнання; уміння надавати допомогу собі та іншим.

Нормативно правове поле (Лист ДСНС № 03-1870/162-2, Лист МОН № 1/3845-22, Лист МОН № 1/4428-22, Лист МОН № 1/3737-2), в якому засновники та педагогічні колективи ЗДО організують БОП впливає на формування українського досвіду надання освітніх послуг в період воєнного стану:

– для кожного закладу освіти індивідуально ухвалюється рішення щодо організації освітнього процесу – очно, дистанційно чи у змішаному форматі, в залежності від безпекової ситуації, наявності укриття, оцінку його стану та місткості, результатів обстеження закладу спеціальними комісіями на відповідність вимогам;

– організується безпечний фізичний простір для перебування всіх учасників освітнього процесу: безпека обладнання, пересування, план евакуації, спеціальне навчання, безпечні локації та укриття тощо;

– організується безпечний соціально-психологічний простір: повага до особистості, протидія булінгу та дискримінації, сприятливий клімат в колективі;

– забезпечується безпека для отримання якісних освітніх послуг: доступність та безбар'єрність освіти і матеріалів, розвивальна й мотивуюча спрямованість, компетентнісний підхід, інформаційна безпека;

– здійснюється постійний психологічний супровід учасників освітнього процесу.

Для української освіти є цінним досвід закладів освіти Ізраїлю, який слід враховувати для забезпечення безпеки учасників освітнього процесу:

– освітній процес під час обстрілів зупиняється не в усій країні, а тільки там, де є небезпека;

– бомбосховище й бетонні перекриття – абсолютний шкільний «маст-хев» Ізраїлю, в кожному закладі створено обов'язкове укриття (шелтери);

– при загрозі діє правило «Жодних речей до бомбосховища. Головне – швидко бігти»; Бомбосховище вже обладнане всім необхідним;

– дітей навчають виживати під час обстрілів будь-де в місті;

– під час стрілянини чи захоплення закладу освіти, навіть не у разі повітряної тривоги, а під час занять загалом – усі ворота для входу на територію закладу зачинені відповідно до вказівок охоронця та за погодженням з офіцером безпеки ізраїльської поліції; без дозволу закладу освіти після закриття воріт до закладу вхід іншим особам забороняється, зокрема навіть батькам, братам, сестрам дітей;

– під час повітряної тривоги діти повинні перебувати в бомбосховищі до кінця повітряної тривоги й навіть ще 10 хвилин після її завершення;

– під час бомбардування, незалежно від того, завершилися заняття чи ні, всі діти залишаються в укритті; лише після завершення тривоги, налаштування комунікацій та запуску роботи громадського транспорту діти можуть повертатися додому;

– дітей навчають пильності у транспорті для запобігання стати жертвою теракту або насилля; для цього вчать спостережливості, і при підозрі на небезпеку, краще терміново покинути транспортний засіб;

– велика увага приділяється вихованню патріотизму та поваги до солдатів як гарантів безпеки.

Для організації безпечного освітнього простору в дитячих садках України, на нашу думку, слід звернути увагу на наступне:

– Готовність педагогічних колективів і персоналу завжди швидко діяти та реагувати. Потрібно постійно бути готовими, мати оснащене укриття, знати план евакуації та системи оповіщення про небезпеку.

– Знання педагогічних колективів і персоналу плану дій в екстремальних ситуаціях. Треба знати, як діяти в ситуаціях відсутності електрики, зв'язку та опалення. Цей план має бути розроблений разом з місцевою громадою.

– Знання педагогічних колективів і персоналу про порядок надання допомоги собі та іншим. Потрібно знати, як надати домедичну та психологічну допомогу дитині або дорослому. Мати чіткий алгоритм дій. Розробити та впровадити в практику спеціальні інструктажі та тренінги для різних категорій персоналу, дітей та батьків.

Для забезпечення безпеки і дітей, і дорослих великого значення має *інформаційна безпека*. Батьки та педагоги можуть самі регулювати потік інформації, що надходить до них. Але діти дошкільного віку цього робити ще не можуть, проте, в період воєнного часу, вони майже постійно перебувають в інформаційно-стресовому полі. Дослідниця цього питання М. Лугова наполягає, що «інформаційне поле війни несе тривогу та страх, який транслюється через сприйняття дорослих. Факт війни дитина може усвідомлювати і в 3 роки, проломлюючи через свій досвід (погані нападають, добрі захищають), однак подробиці про кількість жертв можуть створити ситуацію стресу. Тож обговорення подій на фронті, перегляд новин при дитині варто обмежити» (Лугова, 2022, с. 113). Інформацію слід подавати відповідно до віку дитини та дбати, щоб вона її не травмувала. Діти дошкільного віку мають право знати, що відбувається в їхній країні, але дорослі також мають відповідальність забезпечити малих дітей від небезпечного контенту (Вітвіцька, Бригадир, 2022, с. 132).

На основі вищесказаного можна виділити такі *підходи та стратегії щодо організації БОП ЗДО*:

– створення безпечних умов організації освітнього процесу: вибір доцільного формату (очний, дистанційний, змішаний) та можливість організації різнотривалого режиму роботи ЗДО;

– посилення пропускнуго режиму при вході і в'їзді на територію закладу;

– дотримання принципів універсальності при організації безпечного освітнього простору;

- створення та підтримка сприятливого психологічного клімату;
- постійний психологічний супровід всіх учасників освітнього процесу;
- зниження або виключення негативного інформаційного навантаження на дітей про військові дії та їх наслідки;
- оновлення напрямів партнерської взаємодії з батьками вихованців: забезпечення можливості надання освітніх послуг в дистанційному форматі; участь у навчаннях та тренуваннях щодо дій в екстремальних ситуаціях тощо;
- організаційно-методичний супровід тренувань та навчання персоналу діям у ситуаціях безпеки.

Виходячи з цього, можна сформулювати основні напрямки підготовчої роботи щодо організації БОП ЗДО в умовах воєнного стану:

- опрацювання нормативно-правової бази з питання безпеки, її постійний моніторинг;
- оцінка території та приміщення ЗДО щодо можливості забезпечення фізичної безпеки учасників освітнього процесу, виявлення вибухонебезпечних та підозрілих предметів;
- зміна формату освітнього процесу (за необхідності) або режиму роботи ЗДО;
- визначення місць для організації безпечних локацій та укриття, їх підготовка та обладнання;
- підбір засобів для забезпечення життєдіяльності учасників освітнього процесу в період перебування в укриттях відповідно до рекомендацій ДСНС та МОНУ та з урахуванням вікових потреб та особливостей;
- розробка плану евакуації та системи екстрених дій на випадок безпосередньої загрози життю і здоров'ю учасників освітнього процесу;
- формування системи оповіщення та інформаційної підтримки учасників освітнього процесу в доступній для них формі про способи й методи захисту, допустимі та не допустимі дії в зоні екстреної ситуації;
- організація інформаційної кампанії та візуалізація простору ЗДО щодо розташування безпечних локацій, укриття, правил прийому дітей у заклад, поведження в небезпечних ситуаціях;
- налагодження тісної комунікації з батьками, визначення альтернативних способів зв'язку;
- організація навчань і тренувань з учасниками освітнього процесу щодо дій в зоні екстреної ситуації, в разі евакуації;

– визначення правил повідомлення (за необхідності) інформації персоналу ЗДО та батькам вихованців про військові дії та їх наслідки в присутності дітей;

– комплектування психолого-педагогічних прийомів, засобів, ритуалів для зменшення психологічного напруження та створення сприятливої та комфортної атмосфери в закладі.

Особливої уваги в період воєнного стану заслуговує інформація про обладнання укриттів та безпечних локацій. *Укриття в ЗДО* – спеціально організоване приміщення в будівлі або на території закладу, що слугує захистом для дітей та персоналу в разі фізичної небезпеки, яке пройшло відповідну експертизу та відповідає нормативним вимогам, враховує вікові особливості дітей дошкільного віку, забезпечено необхідним майном, інвентарем, засобами та матеріалами.

Укриття – компонент освітнього середовища в нових соціальних умовах воєнного стану. Організація та обладнання укриття розробляється з позиції безпеки та комфорту перш за все дітей. Основні вимоги до внутрішнього обладнання: наявність ігрових та розвивальних осередків, інформативність, змістовність, відповідність віковим особливостям, здатність стимулювати когнітивний, емоційно-ціннісний та діяльнісно-поведінковий розвиток дітей. Дидактичне обладнання укриттів: технічні засоби навчання, дидактичні, настільно-друковані ігри, різні види театрів, шашки, шахи, набори для дитячої творчості, малювання та поробок з паперу, природного матеріалу тощо. Обов'язкова умова перебування дітей в укриттях – спланований змістовий контент роботи, під час якого діти мають відволікатись від хвилювань, страхів та тривожного стану, постійний психологічний супровід.

Безпечні локації в ЗДО – окремі приміщення в будівлі та на території закладу, які можуть захистити від наслідків різного виду фізичних небезпек (уламків скла, цегли тощо) учасників освітнього процесу, якщо через безпосередню загрозу життю і здоров'ю в них відсутня можливість дістатися до укриття. Такі локації можна розташовувати на цокольному поверсі, підвальному приміщенні, коридорах та приміщеннях без вікон, «глухих» кімнатах, в яких можна сховатися за правилом «дві стіни».

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. В умовах воєнного стану безпека освітнього простору, безпека персоналу, вихованців і їх батьків є вимогою функціонування ЗДО. Досягнення цієї безпеки відбувається через забезпечення спеціальних умов у закладі дошкільної освіти, що запобігають будь яким видам фізичної, психологічної, інформаційної, соціальної, моральної, матеріальної небезпеки всіх учасників освітнього процесу, забезпечують захищеність від негативних впливів та створюють комфортні умови для життя і розвитку особистості.

Безпека життя і здоров'я учасників освітнього процесу в складних умовах сьогодення є пріоритетом у нормативно-правовому полі і включає в себе фізичний, психологічний та інформаційний компоненти. Основними умовами для організації безпечного освітнього простору в ЗДО ми визначаємо: уміння передбачити небезпеку, уміння запобігти небезпеці, уміння діяти в разі небезпеки.

Але головною умовою безпеки освітнього простору ЗДО є якнайшвидше припинення російської військової агресії проти українського народу, налагодження мирного життя і можливість закладам дошкільної освіти працювати без постійних загроз і тривоги.

Література

1. Богуш А. Безпека дитини в довіллі. *Дошкільне виховання*, 2013. № 4. С. 4–6.
2. Вітвіцька А. Я., Бригадир М. Б. Як говорити з дітьми про війну, смерть і втрату. *Трансформаційні процеси соціально-гуманітарної сфери сучасної України в умовах війни: виклики, проблеми та перспективи. Матеріали конференції*. Тернопіль, 2022. С. 130-133. URL: <https://griml.com/GRhXk> (дата звернення: 27.03.2023)
3. Лугова М. С. Війна очима дітей дошкільного віку: шляхи збереження психічного здоров'я в умовах стресу. *Актуальні питання спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти, (20 жовтня 2022 р.)* / за загальною редакцією проф. Бойчука Ю. Д. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2022. с. 111–114. URL: <https://griml.com/7Qdn6> (дата звернення: 20.03.2023)
4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 URL: <https://griml.com/XxpXM> (дата звернення: 20.03.2023)
5. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : Лист Міністерства освіти і науки України від 29.03.2022 № 1/3737-2 Міністерство освіти і науки України. URL: <https://griml.com/fNCit> (дата звернення: 24.03.2023)
6. Про методичні рекомендації щодо проведення просвітницької роботи з учасниками освітнього процесу в закладах дошкільної освіти з питань уникнення враження мінами, вибухонебезпечними предметами та ознайомлення з правилами поведінки в надзвичайних ситуаціях : Лист Міністерства освіти і науки України від 25.04.2022 № 1/4428-22. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://griml.com/96KD1> (дата звернення: 26.03.2023)
7. Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти : лист Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 14.06.2022 № 03-1870/162-2. Ліга Закон. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FN074069> (дата звернення: 26.03.2023)
8. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. Верховна Рада України. URL: <https://griml.com/afuQB> (дата звернення: 26.03.2023)
9. Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні : Лист Міністерства освіти і науки України 02.04.2022 № 1/3845-22. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://griml.com/K7v9n> (дата звернення: 26.03.2023)

10. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. / за заг. ред. Цюман Т. П. К. : 2018. 22 с. URL: <https://griml.com/EzriM> (дата звернення: 19.03.2023)
11. Чепіль М. Безпека життєдіяльності вихователів закладів дошкільної освіти: виклики сьогодення. *Людознавчі студії. Серія «Педагогіка»*, 2022. 14 (46), 56–62. URL: <http://pedagogy.dspu.in.ua/index.php/pedagogy/article/view/355> (дата звернення: 27.03.2023)
12. Horney K. The Neurotic Personality Of Our Time // The International Library of Psychology / ed. Routledge, Transferred to Digital Printing. [London], 2012. P. 300.
13. Maslow A.H. Motivation and Personality. Reprinted from the English Edition by Harper & Row, Publishers, 1954. P. 369. URL: <https://www.eyco.org/nuovo/wp-content/uploads/2016/09/Motivation-and-Personality-A.H.Maslow.pdf> (дата звернення: 19.03.2023)

References

1. Bohush, A. (2013). Bezpeka dytyny v dovkilli [Child safety in the environment]. *Doshkilne vykhovannia. No. 4*, 4–6 (ukr).
2. Vitvitska, A. Y., Bryhadyr, M. B. (2022). Yak hovoryty z ditmy pro viinu, smert i vtratu [How to talk to children about war, death and loss]. Transformatsiini protsesy sotsialno-humanitarnoi sfery suchasnoi Ukrainy v umovakh viiny: vyklyky, problemy ta perspektyvy. Materialy konferentsii. Ternopil. 130-133. Retrieved from: <https://griml.com/GRhxx> (date of appeal: 27.03.2023) (ukr).
3. Luhova, M. S. (2022). Viina ochyma ditei doshkilnogo viku: shliakhy zberezhenia psykhnichnogo zdorovia v umovakh stresu [War through the eyes of preschool children: ways to preserve mental health in stressful conditions]. *Aktualni pytannia spetsialnoi, inkluzyvnoi i zdoroviazbezpezhivalnoi osvity*. Kharkiv: KhNPU im. H.S. Skovorody. 111–114. Retrieved from: <https://griml.com/7Qdn6> (date of appeal: 20.03.2023) (ukr).
4. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini : Ukaz Prezydenta Ukrainy [On the introduction of martial law in Ukraine] 24.02.2022 # 64/2022 RETRIEVED FROM: <https://griml.com/XxpXM> (date of appeal: 20.03.2023) (ukr).
5. Pro zabezpechennia psykholohichnogo suprovodu uchashnykiv osvitnoho protsesu v umovakh voiennoho stanu v Ukraini : Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy [On providing psychological support for participants in the educational process in the conditions of martial law in Ukraine] 29.03.2022 # 1/3737-2. Retrieved from: <https://griml.com/fHCit> (date of appeal: 24.03.2023) (ukr).
6. Pro metodychni rekomendatsii shchodo provedennia prosvitnytskoi roboty z uchashnykamy osvitnoho protsesu v zakladakh doshkilnoi osvity z pytan unyknennia vrazhennia minamy, vybukhonebezpechnymy predmetamy ta oznayomlennia z pravylamy povodzhennia v nadzvychaynykh sytuatsiakh : Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy [On methodological recommendations for conducting educational work with participants of the educational process in preschool education institutions on the issues of avoiding exposure to mines, explosive objects and familiarization with the rules of handling in emergency situations] 25.04.2022 # 1/4428-22. Retrieved from: <https://griml.com/96KDI> (date of appeal: 26.03.2023) (ukr).

7. Pro orhanizatsiiu ukryttia pratsivnykiv ta ditei u zakladakh osvity : Lyst Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z nadzvychaynykh sytuatsiim [On the organization of sheltering employees and children in educational institutions] 14.06.2022 # 03-1870/162-2. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/FN074069> (date of appeal: 26.03.2023) (ukr).
8. Pro povnu zahalnu seredniu osvitu : Zakon Ukrainy [On comprehensive general secondary education] 16.01.2020 No. 463-IX. Retrieved from: <https://griml.com/afuQB> (date of appeal: 26.03.2023) (ukr).
9. Pro rekomendatsii dlia pratsivnykiv zakladiv doshkilnoi osvity na period dii voiennoho stanu v Ukraini : Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy [On recommendations for employees of preschool education institutions during the period of martial law in Ukraine] 02.04.2022 # 1/3845-22. Retrieved from: <https://griml.com/OXY0f> (date of appeal: 26.03.2023) (ukr).
10. Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid «Pro metodychni rekomendatsii shchodo provedennia prosvitnytskoi roboty z uchasnykamy osvitnoho protsesu v zakladakh doshkilnoi osvity z pytan unyknennia vrazhennia minamy, vybukhonebezpechnymy predmetamy ta oznayomlennia z pravylamy povodzhennia v nadzvychaynykh sytuatsiiah» [On methodological recommendations for conducting educational work with participants of the educational process in preschool education institutions on the issues of avoiding exposure to mines, explosive objects and familiarization with the rules of handling in emergency situations] 25.04.2022 # 1/4428-22. Retrieved from: <https://griml.com/96KDI> (date of appeal: 26.03.2023) (ukr).
11. Tsiuman, T. P., Boichuk, N. I. (2018). Kodeks bezpechnoho osvitnoho seredovyschcha [Code of a safe educational environment]: metod. posib. Kyiv. Retrieved from: <https://griml.com/EzriM> (date of appeal: 19.03.2023) (ukr).
12. Chepil, M. (2022). Bezpeka zhyttiediyalnosti vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity: vykylyky sohodennia. [Life safety of preschool teachers: today's challenges]. *Liudynoznavchi studii. Seriiia «Pedahohika»*. No. 14(46). 56–62. Retrieved from: <http://pedagogy.dspu.in.ua/index.php/pedagogy/article/view/355> (date of appeal: 27.03.2023) (ukr).
13. Horney, K. (2012) *The Neurotic Personality Of Our Time*. The International Library of Psychology. Ed. Routledge, Transferred to Digital Printing. [London], 2012., 300 (eng).
14. Maslow, A.H. (1954) *Motivation and Personality*. Reprinted from the English Edition by Harper & Row, Publishers. 369. Retrieved from: <https://www.eyco.org/nuovo/wp-content/uploads/2016/09/Motivation-and-Personality-A.H.Maslow.pdf> (date of appeal: 19.03.2023) (eng).

SAFETY OF THE EDUCATIONAL SPACE OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS UNDER MARTIAL LAW

O. H. Kosenchuk, O. O. Stiahunova

The article deals with the issue of security, which is relevant in the period of martial law, as a primary human need. The authors describe the content of the concept of «Safety of educational space of preschool education institution». The peculiarities of organising a

safe educational space of preschool educational institutions during martial law as the creation of special conditions that prevent any kind of physical, psychological, informational, social, moral, material danger to all participants in the educational process, provide protection from negative influences and create comfort for the life and development of the individual are analysed. It is determined that security in the educational space of GEI includes psychological, physical and informational components. The main conditions for organising a safe educational space in the GEI are described: anticipation of danger, prevention of danger, automaticity of actions in case of danger.

The work contains an analysis of the experience of Israeli educational institutions, which should be taken into account to ensure the safety of participants in the educational process of the Ukrainian GEI. Attention is focused on the importance of children's information security as a component of a safe educational space. The approaches and strategies for organising a safe educational space in the GEI are identified: choosing the appropriate format and mode of operation, strengthening the access control regime, adherence to the principles of universality, maintaining a favourable psychological climate and psychological support, eliminating the negative information burden on children, updating the areas of partnership with parents of pupils, organisational and methodological support for training and staff training. The main directions of preparatory work on the organisation of a safe space of the GEI under martial law are formulated. The concepts of shelter, safe locations are defined, and the peculiarities of their organisation and equipment are described.

Key words: *educational space, security, educational process, participants of the educational process, preschool educational institution, martial law, shelter.*

Косенчук Ольга Геннадіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, начальник відділу дошкільної освіти Державної установи «Український інститут розвитку освіти» (м. Київ, Україна). E-mail: kosenchuk@ukr.net

Kosenchuk Olha Hennadiivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of preschool education of state institution « Ukrainian Institute of Education Development» (Kyiv, Ukraine). E-mail: kosenchuk@ukr.net

Стягунова Ольга Олександрівна – кандидат педагогічних наук, методист відділу дошкільної освіти Державної установи «Український інститут розвитку освіти» (м. Київ, Україна); доцент кафедри педагогіки і психології Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (м. Київ, Україна). E-mail: styagunova@gmail.com

Stiahunova Olha Oleksandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, methodologist of the Department of preschool education of state institution «Ukrainian Institute of Education Development» (Kyiv, Ukraine); Associate Professor of the Department of Pedagogy and Psychology of Donetsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Kyiv, Ukraine). E-mail: styagunova@gmail.com